

De Bruine eikepage en zijn leefgebied

De Bruine eikepage leidt een verborgen leven. Daardoor is er maar weinig bekend van deze donkerbruine dagvlinder. Vorig jaar zijn verschillende vliegplaatsen bezocht om daarin verandering te brengen.

Paul Chardon

De Bruine eikepage (*Satyrion ilicis*) is een onopvallende, weinig mobiele dagvlinder van bosranden en struwelen. Vroeger kwam deze soort algemeen voor op de zandgronden (Tax, 1989; Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 1990). De laatste tientallen jaren is hij echter steeds minder in Nederland waargenomen en in bepaalde delen is hij bijna volledig verdwenen. De achteruitgang vond met name plaats op de Utrechtse Heuvelrug, de Veluwe, de Achterhoek, Zuid-Limburg en Limburg ten oosten van de Maas (Tax, 1989).

In het kader van het project 'Vlinders in het Nederlandse Landschap' is in de zomer van 1991 een aantal vliegplaatsen onderzocht. Doel van dit onderzoek was om meer informatie te krijgen over de leefgebieden van de Bruine eikepage.

HET VINDEN VAN DE VLINDERS

De Bruine eikepage vliegt van eind juni tot begin augustus. Het is niet gemakkelijk om deze vlinder in het veld tegen te komen. Hij heeft een onopvallende bruine kleur en vliegt zeer snel waardoor je al gauw denkt dat het een nachtvlinder is.

De meeste kans om de vlinder te vinden heb je wanneer hij nectarplanten bezoekt. Maar ook dan valt het niet mee. Minutenlang kan hij met gesloten vleugels op één plant zitten drinken. Bewegen doet hij dan bijna niet. Toch is het afzoeken van geschikte nectarplanten de beste manier om de Bruine eikepage te vinden.

WAT IS ER AL BEKEND?

Een gebied moet aan een aantal voorwaarden voldoen om geschikt te zijn voor de Bruine eikepage. Zo moeten er de juiste waard- en nectarplanten aanwezig zijn. Over de andere eisen die de Bruine eikepage stelt is uit de literatuur weinig bekend.

Waardplant en nectarplant

Als waardplant worden bij voorkeur jonge eikjes of lage bosschages van Zomereik gebruikt (Tax, 1989). Als nectarplanten noemt Tax (1989) Braam, Wilde liguster, Jacobskruiskruid, Akkerdistel, Dauwbraam, Wilde tijm en Dopheide. Ettema (1984) heeft de Bruine eikepage ook fouragerend waargenomen op Duizendblad en Sporkehout (Vuilboom).

Het leefgebied

Het leefgebied van de Bruine eikepage wordt in de literatuur omschreven als hakhoutbossen, eikenbossen en verruigde terreinen met opslag van eik (Tax, 1989). Geraedts (1986) schrijft dat waarnemingen met name gedaan zijn in droge, schrale graslanden met Struikheide, natte tot vochtige heide met Pijpestrootje en loofbossen. Volgens het Beschermingsplan Dagvlinders heeft de Bruine eikepage zijn hoofdvliegter-

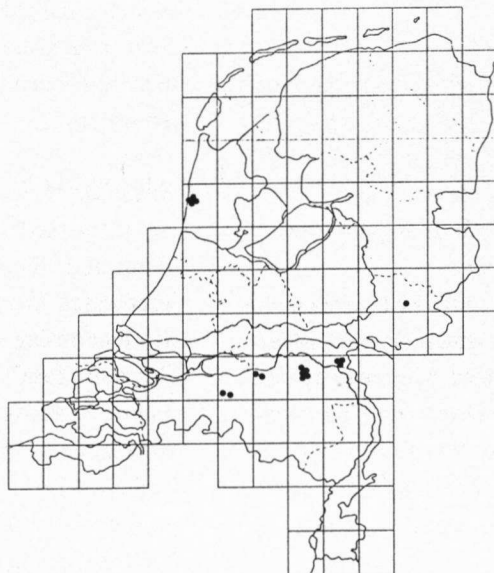
De Bruine eikepage, op Braam.
Foto: Henkjan Kievit.

rein in soortenarme, vrij eenvormige vegetaties met lijnvormige elementen erin (Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 1990).

ONDERZOEK AAN LEEFGEBIEDEN

Vorige zomer zijn op een aantal zonnige dagen enkele bekende vliegplaatsen van de Bruine eikepage bezocht om daarvan een beschrijving te maken. Op zeventien plaatsen is de soort waargenomen. Twaalf hiervan liggen in Noord-Brabant. In de duinen van Castricum zijn ze op vier plaatsen gezien en

Figuur 1: Plaatsen waar in 1991 het onderzoek naar de Bruine eikepage heeft plaatsgevonden.

daarnaast nog op één plaats in de Achterhoek. Een overzicht van deze plaatsen staat in figuur 1.

De vliegplaatsen zijn onder te verdelen in het duingebied van Noord-Holland rond Castricum en het zandgebied van Noord-Brabant. De waarneming uit de Achterhoek wordt tot het zandgebied gerekend. Enkele kenmerken van deze vliegplaatsen worden hieronder beschreven.

Duingebied

De Bruine eikepages zijn hier gezien bij eikenstruwelen, en bij randen van eikenbossen.

Het eikenstruweel staat in het open duingebied op droge, voedselarme zandgrond met invloed van zeewind. De struwelen hebben daardoor een lage (tot 3 m) en gedrongen vorm. Het is een afwisselend open landschap met veel variatie in hoogte van kruid- en struiklaag. Binnen enkele meters van dit struweel staan in de kruidlaag Braam en Duinkruiskruid (*Senecio jacobea subsp. dunensis*), nectarplanten van de Bruine eikepage.

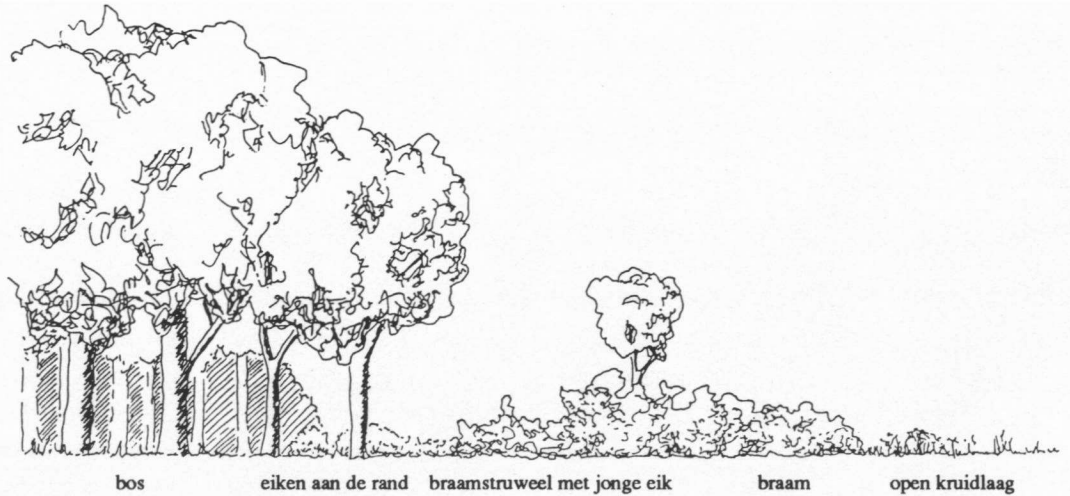
De eikenbossen groeien op droge, voedselarme zandgrond in de luwte achter het open duingebied. Daardoor zijn de eiken veel hoger (5-12m) en hebben een normale vorm. De overgang van bos naar het schrale grasland is scherp. De kruidlaag van het grasland is laag en open, de planten van het Duinkruiskruid steken er duidelijk boven uit. Braam is in deze vegetatie niet aangetroffen.

Zandgebied

De Bruine eikepage is in drie terreintypen aangetroffen: bosranden, jonge eikenaanplant en loofbossen met een open structuur. De terreintypen komen voor op voedselarme tot matig voedselrijke bodems. In de zomer zijn de groeiomstandigheden droog, in de winter kan het grondwater tot een halve meter onder het veld staan.

In de bosranden staan, naast verschillende boomsoorten, vaak oudere eiken met daarbij jonge eiken(opslag). In de kruidlaag buiten de rand groeit Braam, vaak gaat het om gro-

Een structurele overgang van bos naar lage vegetatie: een plek waar de Bruine eikepage kan voorkomen
Tekening: Monte Gardenier.

te braamstruwelen. De braamstruiken steken door hun hoogte duidelijk boven de kruidlaag uit. Op een paar plaatsen groeien jonge eiken door het struweel omhoog. Naast Braam komen in de kruidlaag bijna altijd Pijpestrootje, Bochtige smele en Struikheide voor (zie bovenstaande tekening).

De opstanden met jonge eikenaanplant bestaan voornamelijk uit jonge eikjes van 1-4 m hoog. In de bossen met een open structuur staan op de open plekken jonge eikjes.

Duinkruiskruid met Bruine eikepage
Tekening: Monte Gardenier.

Beide terreintypen worden gekenmerkt door veel lichtinval. Daardoor is veel ondergroei aanwezig. Het aantal plantesoorten is echter beperkt. Naast Braam en Pijpestrootje komen in de kruidvegetaties weinig andere soorten voor. In de struiklaag staat vaak opslag van Berk, soms ook van Vogelkers en Grove den.

NECTARPLANTEN

Tijdens het bezoek aan het duingebied zijn Bruine eikepages alleen aangetroffen op de bloemen van het Duinkruiskruid.

In het zandgebied is de Bruine eikepage meestal waargenomen op Braam. In de bossen met een open structuur en de jonge eikenaanplant is Braam meestal de enige plantesoort die bloeit wanneer de vlinders uit de pop kruipen. Een aantal keren waren naast Braamstruiken ook bloeiende Sporkehoutbomen aanwezig. De voorkeur van de Bruine eikepage ging in die gevallen uit naar bloemen van de Braam en niet naar die van het Sporkehout. Dit werd duidelijk tijdens een bezoek aan een jonge zomereikaanplant. Hierin stonden een bloeiend braamstruweel (1 m hoog) en een bloeiende Sporkehoutboom (4 m hoog) op twee meter afstand van elkaar. De bloemen van de Braam werden alleen bezocht door Bruine eikepages (4 ex), de bloemen van het Sporkehout alleen door Eikepages (*Quercusia quercus*) (min 6 ex). In ruim 80% van de waarnemingen tijdens het onderzoek is de Bruine eikepage op Braam gezien. Naast Braam is de vlinder ook waargenomen op Duizendblad, Akkerdistel, Struikheide, Koninginnekruid en Havikskruid.

WAARDPLANTEN

Op alle onderzochte plaatsen in het zandgebied zijn jonge eikjes (1-4m hoog) binnen een straal van 10 m van de nectarplanten aangetroffen. De meeste eikjes maakten een vitale indruk. Een aantal keer stonden ze in de schaduw van andere bomen, meestal echter in de zon.

In het duingebied waren in het eikenstruweel geen jonge eikjes aanwezig, wel waren alle eiken in dit struweel laag (beneden 3 m), met relatief dikke stammen (tot 15 cm stamdoorsnede). Dit wijst op een oudere leef-

Bij deze gevarieerde bosrand langs de spoorlijn bij Groesbeek kwam de Bruine eikepage voor.
Foto: Paul Chardon.

tijd. Onderaan de stammen groeien jonge, groene scheuten. Ook in de eikenbossen zijn geen jonge eikjes aangetroffen. De eiken zijn hier veel hoger (5-12 m) dan in het eikenstruweel. Ook hier groeien bij een aantal eiken jonge scheuten onderaan de stam. Mogelijk worden bij gebrek aan lage eikjes deze scheuten gebruikt om eitjes op af te zetten.

STRUKTUUR VAN DE VEGETATIE

De structuur van de vindplaatsen is sterk verschillend: variërend van eenvormige, jonge eikenaanplant tot bos- en struweelranden met veel hoogteverschillen in de vegetatie. Kenmerkend is het voorkomen van hoge eikebomen in de omgeving van nectar- en waardplanten. Eén keer werd gezien dat van

een hoge eik gebruik werd gemaakt bij een baltsvlucht. De vlinders vlogen zeer snel in een spiraal langs de boom omhoog en verdwenen daarna boven in de boom. Bij alle vindplaatsen waren hoge eikebomen binnen een straal van ca. 25 m aanwezig. Mogelijk zijn hoge (eike?)bomen van belang voor de Bruine eikepage. Een aanwijzing hiervoor is het ontbreken van Bruine eikepages in een zeer geschikt biotoop in Noord-Brabant (met bijna alleen eikenopslag en zeer veel bloeiende braamstruiken). Het enige dat hier ontbrak waren hoge (eike)bomen.

De kruidvegetaties van de vindplaatsen hebben een lage en open structuur, met veel kleine hoogteverschillen. Andere vegetaties zijn homogeen, met dominant Pijpestrootje. De braamstruiken steken bijna overal boven de kruidlaag uit.

BEHEER

In het zandgebied is de aanwezigheid van jonge (en daardoor lage) eikjes voor de Bruine eikepage een voorwaarde om er te kunnen leven. Naast eikenaanplant zijn plaatsen met spontane eikenopslag langs bosranden en op overhoekjes geschikte leefgebieden, evenals bossen met een open structuur. Bij het beheer kan hiermee rekening worden gehouden. In het duingebied is het voorkomen van jonge eiken voor de Bruine eikepage minder belangrijk. Daar worden ook oudere (en lage) eiken als waardplant gebruikt. Naast geschikte waardplanten moeten er ook voldoende geschikte nectarplanten aanwezig zijn. Voor het zandgebied zijn dat meestal braamstruiken. Braam gedijt goed op deze voedselarme en enigszins zure gronden. Veel andere geschikte nectarplanten komen in deze gebieden niet voor. Braam is ook een belangrijke nectarplant voor andere insectesoorten. In het duingebied is Duinkruiskruid een belangrijke nectarplant. Deze plantensoort komt onder meer voor op plaatsen waar de bodem door graafactiviteiten van konijnen, of door andere oorzaken, verstoord is (Weeda, E.J. et al, 1991). Speciale beheersmaatregelen zijn hier niet nodig.

DISCUSSIE

Doordat in een korte tijd verschillende vliegplaatsen bezocht zijn, is een overzicht gekregen hoe deze vliegplaatsen er uit zien. De gevolgde methode van het eenmalig terreinbezoek heeft echter wel beperkingen. Een aantal keren zijn vliegplaatsen van voorgaande jaren bezocht zonder dat er exemplaren werden aangetroffen. Het is vaak niet duidelijk wat de reden hiervan kan zijn. Is de soort daar al uitgevlogen? Is het biotoop niet meer geschikt? Zitten de vlinders verscholen? Doordat de Bruine eikepage een verborgen leven leidt kan de soort makkelijk gemist zijn. De plaatsen waar geen Bruine eikepages zijn aangetroffen zijn niet in de beschrijvingen meegenomen.

VERDER ONDERZOEK

De waarnemingen die in 1991 zijn gedaan komen in grote mate overeen met die uit de literatuur. Over een aantal aspecten van het leefgebied bestaan nog onduidelijkheden. Zo is verondersteld dat er hoge (eike?)bomen in het leefgebied aanwezig moeten zijn. Er moet worden nagegaan of deze veronderstelling juist is. Een ander punt betreft de waardplanten in het duingebied. Aan welke eisen moeten deze voldoen om eitjes op af te zetten? Waarom werd de vlinder niet aangetroffen op plaatsen in het zandgebied die zeer geschikt leken? Ook van de leefwijze van de Bruine eikepage zijn verscheidene facetten onvoldoende bekend. Dit betreft bijvoorbeeld het fourageer- en baltsgedrag van de vlinder en de eisen aan het leefgebied die daaruit voortvloeien. Gegevens hierover zijn, ook vanuit de buitenlandse literatuur, weinig bekend. Tijdens vlinderinventarisaties op de Oirschotse heide in 1991 werden op diverse plaatsen tientallen Bruine eikepages waargenomen. Omdat hier zoveel exemplaren zijn waargenomen lijkt dit een geschikte lokatie voor vervolgonderzoek.

De Bruine eikepage verdient volop onze aandacht. Door het project "Vlinders in het Nederlandse Landschap" is een aanzet gegeven

om meer informatie over de leefgebieden te krijgen. De biotoopbeschrijvingen in dit artikel kunnen helpen om meer gericht naar de Bruine eikepage uit te kijken. Mocht u Bruine eikepages zien, wilt u dan de waarnemingen doorgeven aan De Vlinderstichting?

Met dank aan Nico Ettema voor zijn rondleiding langs verschillende vliegplaatsen bij Uden (N-Br.).

LITERATUUR:

Ebert, G. (1991). Die Schmetterlinge Baden-Württembergs. Band 2: Tagfalter II. Eugen Ulmer, Stuttgart.

Ettema, N.A. (1984). Dagvlinders van verschillende graslandvegetaties in het landschapspark de Maashorst en het Annabos. Doctoraalverslag, Landbouwhogeschool Wageningen.

Geraedts, W.H.J.M. (1986). Voorlopige atlas van de Nederlandse dagvlinders. Landelijk dagvlinderproject-LH, Wageningen.

Meijden et al., R. van der (1990). Heukels flora van Nederland. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (1990). Beschermingsplan dagvlinders. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

Schweizerischer Bund für Naturschutz (1987). Tagfalter und ihre Lebensräume. Schweizerischer Bund für Naturschutz, Basel.

Tax, M.H. (1989). Atlas van de Nederlandse dagvlinders. De Vlinderstichting/Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, Wageningen/s-Gravenland.

Weeda, E.J. et al (1987 e.v.). Nederlandse oecologische flora, deel 4. IVN/VARA/VEWIN, Hilversum.

Weidemann, H.J. (1988). Tagfalter, band 2. Neumann-Neudamm, Melsungen.

